

DÔLEŽITOSŤ OSVOJENIA SI FRÁZOVÝCH SLOVIES V MEDZINÁRODNOM OBCHODNOM STYKU

THE IMPORTANCE OF PHRASAL VERBS ACQUISITION IN INTERNATIONAL BUSINESS CONTACTS

Mária Užáková

Anotácia:

Frázové slovesá sú v angličtine veľmi frekventované a ich obyčajne bohatá sémantika sa ďalej neustále obohacuje. Tieto efektívne jazykové prostriedky sú nevyhnutnou súčasťou každodennej komunikácie v angličtine a čoraz viac sa objavujú v obchodnom styku, napr. v obchodných listoch, obežníkoch, faxoch, v písomnom aj osobnom obchodnom kontakte a rokovaníach, obchodných schôdzach atď. Príspevok sa zaoberá dôležitosťou osvojenia si frázových slovies práve z aspektu medzinárodnej obchodnej komunikácie.

Kľúčové slová:

Frázové slovesá, obchodný styk, medzinárodná spolupráca a komunikácia

Abstract:

Phrasal verbs are very frequent in English and their usually rich semantics is increasingly becoming even richer. These efficient language means play an important role both in everyday and business communication in English, such as business letters, circulars, personal business contacts and negotiations, business meetings etc. This papers deals with the importance of phrasal verbs acquisition from the aspect of international business communication.

Keywords:

Phrasal verbs, business contacts, international cooperation and communication.

ÚVOD

Systémovo-funkčná (SF) teória nazerá na jazyk z perspektívy funkčne semiotickej ako na prostriedok, ktorý ľudia používajú na splnenie svojich komunikačných zámerov tým, že vyjadrujú významy v kontexte. Halliday vidí hodnotu tejto teórie v tom, že je “essentially consumer oriented“, čo v podstate znamená, že jazyk používateľa existuje iba v kontextoch a musí byť skúmaný iba v kontextoch, napr. v akademickom kontexte, profesionálnom kontexte, obchodnom kontexte atď. SF teória konštatuje, že isté aspekty daného kontextu (napr. téma o ktorej diskutujeme, používateľ jazyka a médium komunikácie) určujú významy, ktoré pravdepodobne majú byť vyjadrené, ako aj jazyk, ktorý sa použije na vyjadrenie týchto významov (HALLIDAY 1985).

Ak prijmeme túto teóriu, potom aj osvojovanie si cudzieho jazyka je učenie vyjadrenia významov nadobudajúcich istú funkciu, ktorú človek realizuje pomocou prirodzeného jazyka a vlastnej skúsenosti, ktorú používateľ jazyka postupne získava. Tento fenomenologický aspekt je veľmi dôležitý aj pri osvojovaní si frázových slovies anglického jazyka ako na to upozorňujú niektorí autori, ktorí tvrdia, že v použití jazykovej formy ponúkame iba minimálnu špecifikáciu našej predstavy reálneho sveta a veľké množstvo informácie sa musí

dodať, resp. vydedukovať z vedomostí, ktoré má používateľ jazyka o reálnom svete. Túto teóriu predstavujú autori Tyler a Evans na exemplárnej vete *The cat jumped over the wall* (Ask Jeeves Answer 2001).

Z pohľadu týchto teórií podávame aj stručný pohľad na anglické frázové slovesá, ich terminologické významy v ekonomickom kontexte a otázky ich osvojovania, ktoré boli predmetom našej habilitačnej práce. (UŽÁKOVÁ 2004).

CIEĽ A METODIKA

Odborný text, ktorý je východiskom a cieľom vyučovacieho procesu na technických vysokých školách, je v podstate aktualizáciou odborného jazyka charakterizovaného predovšetkým používaním špeciálnej terminológie. Odborné texty jednotlivých jazykov sa vyznačujú určitými znakmi spoločnými všetkým jazykom a odborom, čo vyplýva z charakteristiky odborného vyjadrovania, ktorou je presnosť, jednoduchosť, jasnosť a logická prísnosť (BORSUKOVÁ 1995 : 19), ale v rámci výskumu konkrétnych jazykových prostriedkov použitých v odbornom kontexte sa môžu prejaviť isté zvláštnosti, ktoré naznačujú tendencie vymykajúce sa všeobecným tvrdeniam.

Napriek tomu, že sloveso v odbornom texte frekvenčne stojí až na treťom mieste za substantívom a adjektívom (ibid. : 22), jeho komunikatívna hodnota je veľmi vysoká. Podľa Mavora slovesá sú pulzom vety a mali by sme ich silu využívať... *"Verbs are also very important. Use them a lot and keep them strong, for the verb is the pulse of your sentence, and like a pulse it can beat healthily or falter"* (MAVOR 1971 : 69).

Anglický odborný text okrem slovies lat.-gr.-franc. pôvodu začal čoraz viac využívať frázové slovesá, ktoré boli donedávna považované za doménu ústneho prejavu. Tento vývoj možno hodnotiť ako prejav demokratizácie slovnej zásoby a snahy priblížiť sa prijímateľovi. Kým v r. 1965 Herbert konštatuje, že mnohé frázové slovesá *"tend to be used also when speaking about technical things. When writing about technical things, engineers and scientists often prefer a more formal verb, either for dignity or precision"*, autorky Kolesárová a kol. vo svojej vedecko-výskumnej práci zameranej na frekvenciu frázových slovies vo vedecko-odbornom štýle dopĺňajú toto tvrdenie a na základe svojho výskumu konštatujú, že *"frázové slovesá prenikajú nielen do populárno-vedného, ale aj do čiste vedeckého jazyka - aj písaného - pravda nie s rovnakou mierou"* (KOLESÁROVÁ a kol. 1982 : 68). Potvrdením týchto záverov je aj náš výskum výskytu frázových slovies v odbornom texte (UŽÁKOVÁ 1985; UŽÁKOVÁ 2003).

S príchodom nových výtvarných techník sa začali už existujúce frázové slovesá v hovorovom úzuse používať v nových súvislostiach. Práve tak sa do hovorového jazyka preberajú pôvodné čisto odborné termíny pomocou masovo-komunikačných prostriedkov. Veľkou výhodou frázových slovies je, že sú zrozumiteľné pre rodeného používateľa anglického jazyka, ktorý nemusí mať klasické vzdelanie, pričom pre cudzojazyčného používateľa (predovšetkým z európskeho kultúrno-spoločenského kontextu) je samozrejme prehľadnejší výraz *"reduce"* než *"cut down"*, *"continue"* než *"go on"*, keďže ide o internacionalizmy s takými všeobecne kultúrne používanými variantmi ako: kontinuita, redukcia, a pod. Potom to, čo je výhodou pre rodeného používateľa jazyka, je nevýhodou a problémom pre cudzinca, ktorému sa pri čítaní odbornej literatúry ľahšie sledujú slovesá cudzieho slovného fondu s predponami a nepohyblivým slovosledom. Avšak z pohľadu hovorovej angličtiny, ktorá je založená skôr na anglosaskej slovnej zásobe, je väčšia pravdepodobnosť, že si študent osvojí skôr tieto anglosaské frazémy, s ktorými sa častejšie stretáva než ich latinské ekvivalenty.

Ďalšou prednosťou frázových slovies je ich potencialita vyjadrovať terminologické obsahy prostredníctvom pohotovej nominalizácie a konverzie na substantíva. V nami excerptovanom materiáli odborných textov sa vyskytlo množstvo takto utvorených termínov, napr.

blowout (bursting of a tyre on a motor vehicle)

breakdown (mechanical stop through some technical failure)

breakthrough (new discovery of important kind)

break up (dissolution, coming to an end)

cut-down (*reduction in consumption or prices*)

feedback (*returning part of of the output of a circuit as an input to the preceding stage of that circuit*)

handouts (duplicated material illustrating the lecture)

lay out (arranging parts in relation to each other and to the whole in convenient and pleasing manner)

set-up (organization, structuring of a business, department etc.)

shake-off (extensive reorganization of a company)

spin-off (the wider marketing of a product or material developed for a high technology project, or the application in other industries of a new process., general economic benefit resulting from the creation of new industries)

trade-in (handing to a dealer a used article in part payment for a new one)

turnover (doing business to a particular amount, selling and replacing ones stock)

Parafrastická explikácia významu týchto deverbatív alebo ich definičné vymedzenie poukazuje vo väčšine prípadov na to, že nemajú jednoslovný ekvivalent, sú teda nutne svojprávnymi termínmi.

Je preto potrebné, aby sa frázovým slovesám a ich terminologickým deverbatívam venovala náležitá pozornosť pri vyučovaní odbornej lexiky anglického jazyka, aby sa neprijímali iba ako hotové jednotky, ale je dôležité poukázať aj na dynamiku ich vzniku na báze frázových slovies.

Dlhoročná empiria a pedagogická prax nás doviedli k poznaniu, že celkovo frázovým slovesám anglického jazyka sa nevenuje náležitá pozornosť na jednotlivých stupňoch jazykového vzdelávania na Slovensku. Overenie tejto hypotézy si vyžiadalo zostaviť testy, ktoré sme použili na prijímacích skúškach na FEM SPU v Nitre v akademickom roku 1997/1998 na vzorke 593 študentov z gymnázií a stredných odborných škôl z celého Slovenska. Výskum sme zopakovali na prijímacích skúškach aj v akademickom roku 2000/2001 na vzorke 629 študentov.

Pri zvažovaní najlepšieho spôsobu testovania slovnej zásoby sme sa napokon rozhodli pre metódu prekladu, pretože prekladom možno najlepšie zistiť presnosť a pojmovú zreteľnosť výpovede. Týmto spôsobom sme chceli vylúčiť náhodnosť, ktorá je pomerne vysoká pri iných testovacích úlohách, napr. pri doplňovaní, výbere z viacerých možností, priradovaní, atď. Probandi museli v prípade viacslovného slovesného tvaru použiť aj techniku kontextového odhadu. Frázové slovesá sme testovali v tematicky zameranom mikrokontexte, ktorý pozostával z piatich viet s výskytom jedného frázového slovesa v každom vetnom celku.

Pri zostavovaní testov sme vychádzali z teoretických otázok frazeologického výskumu, ktorý nám umožnil ich lingvistickú charakteristiku a systemizáciu. Tento teoretický výskum bol iba podporou vlastného pedagogického výskumu, ktorý sa zakladal na dlhoročnej pedagogickej praxi na Katedre odborného jazykového vzdelávania FEM SPU v Nitre a spracovaní údajov získaných zisťovaním frekvencie frázových slovies v ekonomických odborných textoch.

Na štatistické vyhodnotenie zvládnutia frázových slovies sme použili test zhody dvoch relatívnych početností z nezávislých súborov (prvý súbor tvorili odpovede študentov na

prijímacích skúškach v roku 1997, druhý súbor tvorili odpovede študentov na prijímacích skúškach v roku 2001). Pri skúmaní dvoch skupín odpovedí sme dostali dve relatívne početnosti a zisťovali sme, či rozdiel vznikol pôsobením náhodných faktorov, alebo či bol signifikantný, inými slovami, či odrážal rozdielne zvládnutie fráзовých slovies v analyzovaných základných súboroch.

Výsledky testovania potvrdili hypotézu, že fráзовé slovesá nepatria medzi preferovanú oblasť lexiky na stredných školách. Rozdiely v skóre jednotlivých fráзовých slovies sa pohybujú od 100 % do 11.23 %. Signifikantné rozdiely v opakovanom testovaní sa prejavili iba v ojedinelých prípadoch, konkrétne pri slovesách *bring down*, *break out*, *put up*, *give up*, *read through*, *work out*, *run out of*.

Ako vyplýva z výsledkov, pri fráзовých slovesách ide o zložitý komplex otázok súvisiacich s nasledovnými problémami, ktoré sa týkajú podstaty fráзовých slovies a problematiky ich osvojovania v cudzojazyčnom vyučovaní:

- kvantitatívny problém a s ním súvisiaca technika učenia a proporcionality receptívnych a produktívnych zručností.
- inherentné vlastnosti idiomatického charakteru (semaziologické a kolokačné problémy) a gramatické reštrikcie.
- neefektívna technológia osvojovania fráзовých slovies
- nevhodné učebné materiály na rozvoj receptívnych a produktívnych zručností

Kvantitatívny problém možno zredukovať tým, že budeme sprístupňovať iba frekventované a pre daný odbor relevantné fráзовé slovesá, čo znamená ďalej skúmať ich výskyt a frekvenciu v preferovaných odboroch a uplatňovať tematický prístup vo vyučovaní fráзовých slovies.

Pri zvažovaní proporcionality receptívnej a produktívnej zložky bude smerodajný vedomostný stupeň a časová dotácia na výučbu cudzieho jazyka. Transparentné fráзовé slovesá, v ktorých časť iba prispieva k akčionsartovým variáciám základného slovesá, nie sú náročné ani po receptívnej ani po produktívnej stránke. Tu sa ponúka komparatívny prístup a usúvzťažňovanie významu častíc a predložiek s prefigovanými slovesami v slovenčine. Netransparentné idiomatické fráзовé slovesá je potrebné si osvojovať ako jednu lexikálnu jednotku s poukazaním na jej kontextuálne sémantické potenciálnosti.

Krátky, ale intenzívny teoreticko-praktický výklad o štruktúrno-sémantických problémoch fráзовých slovies pomôže edukantom získať ucelenú systémovú, aj keď nie komplexnú, predstavu o štruktúrno-sémantických vlastnostiach fráзовých slovies a ich gramatických reštrikciách.

Efektívnosť technológie osvojovania môže spočívať v tom, že sa realizuje diferencovanie, a to svojráznym prístupom subjektu a objektu učenia a do istej miery závisí aj od učebných materiálov. Preto je veľmi dôležitý referenčný prehľad dostupných učebných pomôcok a ich analýza.

VÝSLEDKY

V popredí nášho záujmu v habilitačnej práci bola predovšetkým písaná podoba odborného textu, ale výsledky výskumu využívame aj pri produkcii ústnych prejavov. Od učiteľa a jeho pedagogických zručností závisí jeho schopnosť realizovať interakciu receptívnych a produktívnych rečových zručností.

Dúfame, že výsledky výskumu a teoreticko-praktické poznatky prezentované v spomínanej habilitačnej práci pomôžu učiteľom nielen na technických vysokých školách a univerzitách, ale aj učiteľom anglického jazyka na stredných školách, pretože už tam by sa mal uplatniť komunikatívny prístup pri osvojovaní fráзовých slovies, čo by značne prispelo k zachovaniu kontinuity stredoškolského a vysokoškolského jazykového vzdelávania.

ZÁVERY

Učiteľ cudzieho jazyka musí mať jasný cieľ. Cieľom pri výučbe frázových slovies na technických vysokých školách a univerzitách nie je poskytnúť uzavretý súbor frazeologických jednotiek, ale stimulovať záujem študentov o túto oblasť lexikálno-frazeologického systému jazyka a urobiť ich zodpovednými za rozvoj osvojovania tejto lexiky v budúcnosti prostredníctvom extenzívneho čítania odborných textov, s ktorými budú absolventi prichádzať do styku v praxi. Rovnako dôležité bude ich podnecovať k aktívnemu používaniu frázových slovies v komunikácii, pretože iba tak môžu byť rovnocennými partnermi v rámci medzinárodnej spolupráce, kde sa angličtina využíva ako nástroj komunikácie.

Od cudzojazyčného vyučovania zameraného na jazykovú pohotovosť a zvyšovanie komunikatívnej kompetencie používateľa cudzieho jazyka by sa vyžaduje aby frázovým slovesám venovalo patričnú pozornosť, pretože podľa autorov zaoberajúcich sa touto problematikou mnohokrát len správne a časté používanie frázových slovies v písomnej a ústnej komunikácii odlišuje rodeného používateľa od cudzojazyčného používateľa jazyka... *"the plain fact is that what distinguishes the writing and, above all, the speech of a good foreign student from those of an Englishman writes or says is full of these expressions, whereas most foreigners are frightened of them, carefully avoid them, and sound stilted in consequence. Foreign students who enjoy being flattered on their English can best achieve this by correctly using masses of these compound verbs"* (BYWATER 1969 : 97) a na inom mieste *"Familiarity with a wide range of idiomatic expressions and the ability to use them appropriately in context are among distinguishing marks of a native-like command of English"* (COWIE - MACKIN 1975 : V).

Literatúra:

Ask Jeeves Answer.files/dirven.htm.metaforik.de 01/2001 Dirven, Metaphoric in Recent Cognitive Approaches.
Borsuková, H.: Osvojovanie odbornej slovnej zásoby nemeckého jazyka. Habilitačná práca. FF UK Bratislava 1985. 133 s.

Bywater, V.F.: A Proficiency course in English. University of London Press. London 1969.

Cowie, A.P. – Mackin, R.: Oxford Dictionary of Current Idiomatic English. Vol.1. Verbs with prepositions and particles. Oxford University Press 1975.

Halliday, M.A.K.: Systemic background. In: J.D.Benson and W.S. Greaves, Eds. Systemic Perspectives on Discourse, Volume1. Selected Theoretical Papers from the 9th International Systemic Workshop. Norwood, NY: Ablex Publishing Corporation 1985.

Kolesárová, A. a kol.:Anglické frázové slovesá a ich frekvencia vo vedecko-odbornom štýle. Porovnanie so slovenskými predponovými slovesami. KJ SAV Bratislava 1982.

Užáková, M.: Lingvisticko-komunikatívna charakteristika frazeologizmov v anglickom odbornom texte. Kandidátska dizertačná práca. FF UK Bratislava 1985.

Užáková, M.: Osvojovanie frázových slovies anglického jazyka. Habilitačná práca. PF UK Bratislava 2003.

Kontaktná adresa:

doc. PhDr. Mária Užáková, PhD.

KOJV FEM SPU, Tr. A. Hlinku 2, 94976 Nitra, SR

Tel. + 037 6508 552, mail: maria.uzakova@uniag.sk